ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА 25.06.2026 | Сандра Вайс

Чао, Libreta!

Під тиском США Куба відкриває свою економіку як ніколи раніше. Та чи не пізно міняти курс?

Відколи 37 років тому впав Берлінський мур і розпався комуністичний східний блок, на Кубі точаться дискусії про економічне реформування соціалізму. По суті, мова завжди про те саме: менше державного планування, більше особистої відповідальності. Тобто потужна доза капіталізму як антидот від неефективної і корумпованої державної бюрократії.

Реально змінилося за цей час мало що. Періоди лібералізації й відкритості чергувалися з періодами жорсткого контролю. Щоразу прихильники жорсткої лінії в партії, армії та бюрократії натискали на гальма, бо реформи посилювали нерівність і ненависть до новоспеченого привілейованого класу. За цим стояв передусім страх втратити владу й контроль, а також страх перед проникненням класового ворога, яким за кубинським тлумаченням є американський імперіалізм.

Зараз же все раптом пішло дуже швидко. Минулого тижня парламент, скликаний поспіхом і в неповному складі (багато депутатів не змогли дістатися Гавани через брак бензину), ухвалив програму реформ зі 176 пунктів – через такий масштаб оглядачі називають її історичною. Деякі священні корови соціалістичної державної економіки потрапили під удар. Так, в майбутньому не буде розподілу субсидій за принципом «рівномірного поливу», натомість буде підтримка тільки соціально незахищених верств населення. Це кінець епохи державної продовольчої картки Libreta, яка понад півстоліття забезпечувала населенню майже безкоштовний доступ до продуктів і засобів гігієни. Щоправда, через нинішню економічну кризу вона вже стала макулатурою.

Ще одне порушення табу – децентралізація. Відтепер державні підприємства і провінції мають менше залежати від центрального уряду в Гавані і самостійно ухвалювати рішення в питаннях персоналу і заробітної плати. Абсурдні наслідки централізації показали режисери Хуан Карлос Табіо і Томас Гутьєррес Алеа в

своєму класичному фільмі «Гуантанамера» 1995 року, в якому труп довелося везти для поховання з Сантьяго-де-Куби до Гавани, тобто через весь острів, долаючи бюрократію.

Нарешті приватним підприємствам буде дозволено займатися сільським господарством

Нарешті приватним підприємствам буде дозволено займатися сільським господарством (досі було дозволено лише кооперативам). Сільське господарство на колишньому «цукровому острові» Карибського басейну нині майже повністю занепало. Мільйони гектарів орних земель необроблені через брак техніки, добрив, технологій і робочої сили. Куба імпортує значну частину продуктів, переважно з Китаю, Туреччини, арабських країн, а також, попри ембарго, з сусідніх США. В енергетичному секторі відтепер теж дозволені приватні інвестиції. Крім того, реформи дозволять в майбутньому одній особі бути власником більш ніж одного приватного підприємства.

Ідеться також про лібералізацію торгівлі, залучення іноземних інвестицій та інтеграцію в світову економіку. Наприклад, планується дозволити діяльність приватних банків і фінансових установ в сфері мікрокредитування. Скасовуються численні обмеження валютних операцій. Так, підприємства й фізичні особи тепер можуть відкривати валютні рахунки і здійснювати операції без попереднього дозволу. Іноземні компанії можуть самостійно підбирати персонал і більше не зобов'язані звертатися до державних служб зайнятості, як і укладати з державою договори про створення спільних підприємств. Кубинці, які перебувають в еміграції, можуть безпосередньо інвестувати в економіку острова. Мета – залучити іноземних інвесторів і свіжий капітал.

Майже всі ці реформи обговорюють уже багато років. Навіть В'єтнам і Китай неодноразово підштовхували кубинське керівництво в цьому напрямку, бо, незважаючи на історичну близькість, геополітичні інтереси та ідеологічні симпатії, їм набридло викидати гроші в бездонну яму. Ідеальний час для такої перебудови був 15 років тому, коли острів ще отримував нафту в надлишку від братньої Венесуели, а тодішній президент США Барак Обама налагоджував відносини.

Тепер, під дамокловим мечем нафтового ембарго та загрозою втручання США, насправді вже пізно. Казна порожня, легітимність

утрачено, а реформи матимуть результат тільки за умови, що США підуть на співпрацю, скасують санкції проти Куби й допоможуть їй інтегруватися в світову економіку. Зараз це виключено. Уряд США має геополітичну перевагу і прагне більшого. Ще кілька місяців тому державний секретар США Марко Рубіо заявив, що потрібні політичні реформи й зміна керівництва, але Гавана категорично проти.

Під час ухвалення пакету реформ спікер кубинського парламенту Хосе Луїс Толедо наголосив, що «реформи не означають відмови від соціальної ролі держави». Вашингтон відреагував на це досить прохолодно: Держдеп США назвав економічні реформи скромними й запізнілими. Ба більше, їх вважають «димовою завісою», тобто типовою стратегією створення ілюзії змін тільки для того, щоб потім швидко скасувати реформи, щойно режим почне втрачати контроль.

Куба тягне час і сподівається, що Трамп втратить інтерес до Куби і підтримку своєї тактики економічного тиску

Загалом стратегії обох сторін зрозумілі. Куба тягне час і сподівається, що Трамп програє проміжні вибори восени, після чого втратить інтерес до Куби і підтримку своєї тактики економічного тиску. Вашингтон, імовірно, поки що залишить Гавану в підвішеному стані й буде чекати, чи послідують за словами дії і як скоро. Тим часом на таємних переговорах політичний тиск, можливо, посилиться. Військове втручання теж досі не виключено. Головне в цій грі те, хто диктуватиме умови перетворення Куби.

Кубинське населення досі майже не має права голосу. Протести проти відключень електроенергії та нестачі води й продуктів уже стали буденністю, але швидко й жорстоко придушуються. На відміну від Венесуели, на острові немає організованої опозиції з харизматичними лідерами, чіткою політичною програмою і широкою підтримкою. Зараз це на руку уряду. Але так не має бути завжди, особливо якщо реформи дадуть результат і все більше людей ставатимуть незалежними від держави.

Перехідні процеси в Східній Європі показали, що представники громадянського суспільства (і, на жаль, також організована злочинність) цілком уміють використовувати хаос таких переломних періодів. Можливі наслідки дуже різні: від постійної нестабільності та мафіозного олігархічного режиму до демократичних структур. Однак для останнього необхідна дискретна міжнародна підтримка цього процесу й насамперед режиму в Гавані, що зараз можливо

лише через такі країни, як Мексика або Бразилія, за сприяння ООН або Ватикану.

Ні Латинська Америка загалом, ні ЄС поки не мають необхідних наднаціональних структур з відповідними лідерами. Навпаки, ЄС самоусунувся від питання Куби. Спочатку Трамп своїми санкціями змусив більшість європейських компаній відмовитися від інвестицій в Кубу та бізнесу з нею, і Брюссель ніяк цьому не протидіяв. А кілька днів тому Європейський парламент більшістю голосів правих і консервативних депутатів закликав ввести санкції проти президента Куби Мігеля Діас-Канеля і припинити співпрацю з Кубою – цілком в дусі Трампа, без натяку на власну думку про захист європейських інтересів. Ще один крок в бік геополітичної та геоекономічної неспроможності.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко



Сандра Вайс
Мехіко

Сандра Вайс (Sandra Weiss) - політолог і колишній дипломат. До 1999 року вона була редактором інформаційного агентства AFP. Як вільний кореспондент Латинської Америки, вона публікує свої статті також у газетах Die Zeit і Die Welt.